

УДК 378

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

К. М. Буравльова

У роботі досліджені сутнісні характеристики педагогічної майстерності; висвітлено умови та чинники формування педагогічної майстерності.

Ключові слова: педагогічна майстерність, творчість, компетентність, професіоналізм, викладач вищої школи.

Формулювання проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема формування педагогічної майстерності є особливо актуальною для становлення викладача вищого навчального закладу сьогодення. Професія педагога за своєю суттю є творчою, унікальною, багатоаспектною. Професійна діяльність викладачів вищих навчальних закладів охоплює викладацьку діяльність, наукову та методичну роботу, постійне самовдосконалення та виховний вплив на студентів. Робота викладача завжди наочна. Студент постійно спостерігає за роботою викладача, оцінює її та робить певні висновки. Саме тому педагог, що прагне до самовдосконалення, завжди виконує свою роботу на високому, якісному рівні, ставить перед собою певні перспективи, намагається виконати їх. Високі вимоги до себе та своєї професійної діяльності, постійне самовдосконалення та креативність характеризують викладача з високим рівнем педагогічної майстерності. Педагогічна майстерність не виникає сама по собі, вона є результатом плідної праці. «Без передбачення й наукового розрахунку педагогіка схожа на знахарство, а вчитель (викладач), котрий не хоче або не вміє розраховувати, – на неграмотну няньку», – вказував В.О. Сухомлинський [12, с. 134]. Знання педагогіки, її принципів та закономірностей є підґрунтям для розвитку педагогічної майстерності.

Справжній майстерний педагог вищої школи бездоганно знає свій предмет, методику його викладання. Професійна цікавість та відданість викладача своєму предмету збільшує виховний вплив на студентство.

Педагогічна майстерність включає в себе застосування психологічних та педагогічних знань і знань з певного фаху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній психології та педагогії багатосторонньо розглядаються проблеми формування педагогічної майстерності викладачів вищих навчальних закладів. У працях Ю.В. Васильєва, М.Т. Захарова, І.А. Зязюна, Г.В. Єльнікової, Б.С. Кобзаря, Ю.А. Конаржевського, М.І. Кондакова, В.О. Сухомлинського, Ю.А. Табакова та ін. розкриті різні аспекти з формування педагогічної майстерності викладача ВНЗ. Розвиток професійної компетентності досліджено у працях В.І. Бондар, Л.І. Даниленко, С.С. Вітвицької, В.І. Маслова, Н.Л. Коломінського. Структуру педагогічної майстерності у своїй працях розкрили В.А. Кан-Калик, Д.В. Крамущенко, І.Ф. Кривonos. Наукові дослідження особливостей та специфіки педагогічної діяльності З.Ф. Єсаревої стали підґрунтям для роботи над цією проблемою.

Дослідження вчених показали, що професійна діяльність викладача ВНЗ має свої специфічні особливості. Вони проявляються в структурі знань педагога, в умінні та готовності вирішувати завдання, у наявності професійно-спеціальних здібностей, в структурі професійної діяльності [11, с. 34].

Актуальністю окресленої проблеми є те, що завдання університетів минулого та сьогодення мають істотні відмінності. Університет минулого навчав молоду людину різним знанням, передавав існуючі знання, духовні і культурні цінності, розвивав інтелект та виробляв уміння.

Університети сьогодення мають іншу місію: підготовка майбутнього фахівця, який зможе швидко реагувати на зміни у соціально-економічному середовищі та вміє адаптуватися до нових умов в обраній професії. Для того, щоб реалізувати таке замовлення, необхідно мати сильний викладацький склад вищого навчального закладу, в якому постійно підвищується професійна майстерність викладачів. Також дуже важливим є сама особистість педагога: професійна компетентність; педагогічна культура; творчість педагогічної діяльності; креативність поглядів; наявність педагогічних здібностей і т.ін.

Мета статті полягає у розкритті сутнісних характеристик і умов формування педагогічної майстерності викладача вищої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Фахівець є професійним

лише тоді, коли спостерігається постійна творча активність, підвищується кваліфікація, присутнє самовдосконалення, в якому об'єднані самовиховання та самоосвіта.

Педагогічний професіоналізм розкривається у творчій готовності особистості вирішувати професійні завдання, а також у конкурентоспроможності, яка допоможе адаптуватися до подальшої діяльності.

Поняття професіоналізму особистості та професійної діяльності показує, що професійне адаптування та становлення викладача вищого навчального закладу буде легшим та успішнішим, якщо особистість матиме властивості, котрі є найбільш затребуваними, та високий рівень професійної компетентності. Індивідуальний стиль діяльності, педагогічна спрямованість, особистісно-ділові якості, педагогічні позиції є основами формування педагогічної майстерності. Крім того, усвідомлення і готовність до самовиховання, самоосвіти, самовдосконалення, саморозвитку в період становлення педагога є залогом успіху в професії і підвищення педагогічної кваліфікації.

Часто професіоналізм ототожнюють з педагогічною майстерністю, який нічого спільного з педагогічною майстерністю немає і є псевдо-професіоналізмом. Основними причинами цього є: не сформованість педагогічних здібностей, застарілість методів викладання, невідповідність власних характеристик вимогам педагогічної професії, відсутність компетентності в галузі предмета або у людських відносинах. На жаль, «компетентність» як феномен на сьогоднішній день ще не одержала точного визначення. З одного боку, це коло повноважень, які виконує викладач, з іншого – знання, уміння, досвід педагога. Тож, щоб досягти вершин педагогічної майстерності для вирішення педагогічних завдань, повинен бути сформований високий рівень педагогічної компетентності в усій сукупності компетенцій (як спеціаліста-предметника – носія певних знань і методиста, як вихователя-педагога, як психолога).

Досягаючи високого рівня педагогічної компетентності, перед викладачем відкриваються можливості високих досягнень у професійній сфері, самокеруванні, самовдосконаленні, що дозволяє досягти педагогічної майстерності.

Майстерність – це вищий рівень розвитку особистості, сукупності здібностей і узагальненого позитивного досвіду, вищий рівень професійних умінь у певній діяльності, досягнутий на основі рефлексії й творчого підходу [6, с. 76]. Перелічені особливості є результатом тривалої та складної роботи над собою.

У певних дослідженнях педагогічну майстерність розуміють як діяльність педагога на рівні зразків і еталонів [2, с. 32].

Працюючи над проблемами формування педагогічної майстерності, дослідники відмітили, що стаж роботи не пов'язаний з майстерністю педагога. Майстерність може виявлятися на ранніх етапах становлення педагога-професіонала, коли молодий викладач вирішує завдання творчо. Тому, розглядаючи особливості педагогічної майстерності, не можливо оминати таку важливу її ланку, як педагогічна творчість. Одні дослідники розглядають педагогічну творчість як найвищий рівень педагогічної майстерності (І.А. Зязюн). Інші розводять ці поняття. Так, С.О. Сисоєва підкреслює: «Проте, на відміну від майстерності педагогічна творчість – це завжди пошук і знаходження нового, а педагогічна майстерність проявляється як високий рівень професіоналізму без пошуку до нових рішень» [10, с. 23].

Однак, чимало педагогічних досліджень показують, що сама педагогічна професія вимагає від особистості творчих здібностей, від початку професійної діяльності до її завершення. Тільки тоді викладач матиме авторитет та повагу серед студентства, його заняття будуть цікавими та викладач реалізує головні завдання, які покладені на нього сьогодні.

Разом з тим дослідники єдині у тім, що педагогічна майстерність повністю пов'язана із професійним і загальним самовдосконаленням педагога, з його розвитком, розширенням й використанням нових засобів і прийомів навчання, узагальненням старого й накопиченням нового досвіду, розширенням професійних знань і вмінь.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, в даному дослідженні виявлено сутнісні характеристики педагогічної майстерності викладача вищої школи та умови її становлення. На різних етапах формування педагогічної майстерності відмічаються характерні ознаки і умови.

Для етапу адаптації характерно: осмислення педагогічної діяльності, засвоєння соціальної ролі, формування педагогічних якостей, створення свого індивідуального іміджу та стилю викладання. У цей час у педагога формуються психічні то особистісні властивості для подальшого професійного становлення.

Етап професіоналізації характеризується осмисленим прийняттям вимог професії до діяльності й особистості; повним «входженням» в професію; високим рівнем компетентності у педагогічній діяльності;

прагненням до досконалості при виконанні діяльності; бажанням досягти соціально-значимих цілей; сформованістю педагогічної позиції.

Для етапу саме педагогічної майстерності характерно: осмислення педагогічної професії як життєвої місії; високий рівень професіоналізму діяльності й професіоналізму особистості; перехід до креативного рівня професійної діяльності; формування індивідуального стилю діяльності, що є основою для формування індивідуального іміджу, авторитету в очах студентів та педагогічного колективу; сформовані педагогічні позиції, відповідно до вимог суспільства; здатність виконувати роль наставника; готовність передавати свій досвід іншим, займатися науково-дослідною діяльністю й т. ін.

Усвідомлення викладачем особливостей кожного етапу професійного становлення, співвідношення результатів та цілей конкретного етапу, уміле вирішення завдань, визначення проблем та їх вирішення є основою для досягнення максимальних результатів під час професійної діяльності.

Перспективою роботи повинно стати створення програми психологічного супроводу особистісно-професійного розвитку викладачів ВНЗ на кожному етапі професійного зростання.

Література

1. Громкова М. Про педагогічну підготовку викладача вищої школи / М. Громкова // Вища освіта в Росії. – 1994. – № 4. – С. 12 – 16.
2. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Психология высшей школы / М.И.Дьяченко, Л.А. Кандыбович. – Минск: БГУ, 1978. – 170 с.
3. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя / В.И. Загвязинский — М., 1987. – 159 с.
4. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність / І.А. Зязюн. – К.: Вища школа, 1997. – 246 с.
5. Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество учителя / В.А. Кан-Калик, Н.Д. Никадров. – М., 1987. – 159 с.
6. Куценко В.Г. О сущности профессионального мастерства педагога / В. Г. Куценко. – Полтава: ПГПУ, 1985. – 171 с.
7. Педагогическая энциклопедия. – М.: Сов. энциклопедия, 1965. – Т.2. – С. 739.
8. Сенько Ю. Гуманитарные основы педагогического образования: курс лекций / Ю. Сенько. – М.: Академия, 2000. – 240 с.
9. Сисоева С.О. Основи педагогічної творчості / С.О. Сисоева. – К.: Мілені, 2006. – 344 с.

10. Сисоева С.О. Педагогічна творчість учителя: Визначення, теоретична модель, функції підготовки / С.О. Сисоева // Педагогіка і психологія. – К.: Педагогічна думка, 1998. – 255 с.
11. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям / В.А. Сухомлинский. – К., 1972. – 228с.
12. Сухомлинський В.О. Вибрані твори / В.О. Сухомлинський. – М., 1997 - Т.2. – 420с.
13. Шахов В. Базова педагогічна освіта майбутнього вчителя: загальнопедагогічний аспект / В. Шахова. – Вінниця, 2007. - 383 с.

ФОРМИРОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Е. Н. Буравлёва

В работе исследованы сущностные характеристики педагогического мастерства; раскрыты условия и факторы формирования педагогического мастерства.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, творчество, компетентность, профессионализм, преподаватель высшей школы.

FORMATION OF PEDAGOGICAL SKILLS OF HIGH SCHOOL TEACHER

Y. N. Buravliova

The paper explored the essential characteristics of pedagogical skills; revealed conditions and factors of formation of pedagogical skill.

Keywords: pedagogical skills, creativity, competence, professionalism, high school teacher.

Буравльова Катерина Миколаївна – викладач Лисичанського професійного торгово-кулінарного ліцею (м. Лисичанськ, Україна).

E-mail: yekaterina.buravliova@yandex.ru

Buravlova Kateryna – teacher of Lysychansk culinary professional lyceum (Lysychansk, Ukraine).

E-mail: yekaterina.buravliova@yandex.ru